

CHYTRZE (133) *av*

chytrze (126), **chytro** (33), chytrze *a.* chytro (7); chytrze *BierEz*, *BartBydg* (2), *FalZioł*, *KłosAlg*, *RejPs* (2), *RejJóz*, *RejKup* (3), *LubPs* (5), *BibRadz* (3), *Mącz* (15), *RejAp* (2), *GórnDworz* (5), *RejPos* (4), *HistLan*, *RejZwierc* (3), *WujJud* (3), *WujJudConf* (2), *BudBib* (3), *CzechRozm* (5), *ModrzBaz*, *Calag* (2), *CzechEp* (9), *NiemObr* (2), *ArtKanc* (2), *Paprup*, *Calep* (12), *LatHar*, *GórnTroas*, *WyprPl*, *WujNT*, *SarnStat* (2), *KlonKr* (2), *VotSzl*, *SkarKazSej*, *KlonWor*; chytro *LudWieś*, *MurzHist*, *MurzOrt*, *BielSat*, *BielSpr* (2), *SkarJedn*, *KmitaSpit*; chytrze : chytro *RejWiz* (9 : 1), *BielKron* (7 : 9), *Paprupan* (3 : 4), *SkarŻyw* (1 : 7), *StryjKron* (2 : 7), *GórnRozm* (1 : 2), *BielRozm* (1 : 1).

chy- (153), chi- (13).

e oraz o jasne.

comp i sup (nã)chytrzej (5 + 2); -ej (2), -(e)j (5).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

Przebiegle, podstępnie, zdradliwie, sprytnie; roztropnie, przezornie, zawile; callide Mącz, Calag, Calep, Cn; subdole BartBydg, Calep, Cn; vafre, versute, veteratorie Mącz, Calep, Cn; captiose Mącz, Calep; dolose Mącz, Cn; astute, malitiose Calep, Cn; fallaciter Calag, Cn; sophisticie BartBydg; cuniculatim, perplexe Mącz; insidiose Calep; argute, astu, maligne, perastute Cn (166) : Rzekł drugi/ co ten wdziął/ Iáko nas chytrze ofzukał BierEz Bv; Sophisticie, chitrze, skrycye BartBydg 249, 249; iako niektorzy czynią/ czo ni dla tze^{so} infzego rachunkow fie vczą iedno dla fwego pożytku/ aby chytrze fwego złupili blizniego KłosAlg A4v; RejPs 44; RejJóz D8; RejKup r8, y2, aa6v; MurzHist L4; MurzOrt Bv; LubPs I3, O3, S5v, V, aa6v marg; Nie darmoć cepy nośi z Lifiemi ogony/ Bo to więc chytrze błaźni wftyki ná wíze ftrony. RejWiz 41v; Co wždy obráć lepszego/ a k czemu myfl fádzić/ Gdyż widzę iż mární fwiát vmie chytrze zdrádzić. RejWiz 47; Ktory go po fwey woli ták tu zwodził chytrze/ A iáko ma w tey rzeczy ofoblíwe místrze RejWiz 185v, A9, 103v, 160v, 164, 169v [3 r.]; BibRadz Job 6/27; Proszę Pánie moy áby vćichł gniew twoy/áby nie rzekli Egipczycy/ chytro ie wywiodł Bog ich áby ie pobíł BielKron 34v, 47v, 106, 116v marg, 142, 250v (15); Mącz 32a, 35b [2 r.], 94a, 96b, 126d (11); RejAp 199, 199v; GórnDworz E7v, N3v, P6, X5, Bb5; A iż w tym podfzedł chytrze y oycá y brátá fwego/ tedy s tego pothym okrutnego morderftwá málo fie nie námnożyło. RejPos 56v; Iż iuż íełth złupion on moczár á nieprzyiaciel twoy z onego kroleftwá/ ktore był chytrze wyludził ná przodkoch twoich RejPos 77v, 334; Falendyřzem pryęzwáli [!] Włofkie fukno drogie/ Aby chytrzey fzaleti Polaki vbogie. BielSat B3v [idem: BielRozm 13], B3v; HistLan D2; iuż íełt wielki znák iż tám nie máłz nic ponurego áni chytrze pokrytego/ iedno fláchetna fzczyrość RejZwierc 104, 163 marg, Bbb3; BielSpr 39, 46v; WujJud 175v marg, Ll6; A niektorzy chytrze ty błędy fárbuią WujJudConf 243v; BudBib Ios 9/4, 2.Mach 12/24, 14/31; A ná to fie z iákás obrzymfką fmiáłością vdáli/ żeby iuż ták wfzyftkim fwiátem/ á zołobná niektórymi z was/ chytrze mamili. CzechRozm A6, A6v, 98, 220; Paprupan E4, M4v, N3, Y, Y2v, Cc, Hh2v; ModrzBaz 126v; SkarJedn 396; Calag 338a; Ptak oku memu żaden nie włęże/ Gdziekolwiek iedno nachytrzej fye lęże KochPs 75; SkarŻyw 87, 130, 226, 274, 389 (8); StryjKron 180, 637, 747; Bog nie boiác fię nic fzátná/ áni go też ofzukawáiąc/ y chytrze iáko rybę wędą pokrytą chrobakiem łowiác/ otworzyście mu zaráz po iego zdrádzie groził CzechEp 204, 23, 65, 99, 205, 310 (9); NiemObr 158; ArtKanc S11 [2 r.];

BielRozm 13 [2 r.]; *Paprup* B3; *Calep* 108a, 152b, 555b, 633a, 1099b (8); *WyprPl* C; Gdy fię co zátái/ ábo chytrze załłoną iáką pokryie/ dułżę zábije. *LatHar* 137; *WujNT* 2.*Petr* 2/1; *SarnStat* 641, 1282; *KlonKr* D2v, Fv; *KmitaSpit* B2v; *VotSzl* D; *SkarKazSej* 658b; Ztąd biorą dołkonáłość wierutni złodźieie; Ktorzy gdy chytrze krádną/ zowá ie SKRYTYMI *KlonWor* 8.

W charakterystycznych połączeniach: chytrze dostać, farbować, łowić, mieć, nabyty, obchodzić się (4), odmieniony, szuka(wa)ć (oszukany) (5), (po)błażnić (2), podchwytywać, podejść (4), podstępnie, pokrywać (pokryty) (3), poimać, połapać, przewracać, pytać, umyślić, wejść, wkładać się, wyduszony, wykraść się, wyłudzić, wywieść, zachodzić (zajść) (3), zacierać, zakrywać (2), zasadzony, zastawić (2), (za)taić (2), zbyć, zdradzać (zdradzić), zdradny (6), złupić, zwodzić (2).

Przysłowie: Vulpinari cum vulpe, Chytrze fię s liłżką obchodzić. *Mącz* 512a.

Wyrażenia: »chytro jako liszka« (1): Kożda rzecz na nim poydzie wśpak iako rak/ Chytro iako liłżka. *LudWieś* A4.

»chytrze usidłony« (1): Irretitus – W fięcz połapioni, chitrze vřidlioni. *Calep* 563b.

Szeregi: »chytrze, cicho« (1): Iż nieprzyiaciel przyřzedłzy w nocy/ tho iełt/ chytrze/ ćicho/ á potáiemnie/ rozliá á rozmnożył ten złościwy kákol *RejPos* 54.

»chytrze i pod pokrywką« (1): to też chytrzey y pod pokrywką co prawdziwemu nie przyřtoi: ízátáná z ieźiorá mocy piekielnych wyciągnęło. *CzechEp* 150.

»chytrze a (albo) (po)tajemnie« [szyk 3 : 3] (6): *FalZioł* V 107; íř chytrze a tajemnie podřtąpili nas iakoby iakie błędne *RejPs* 16; *Mącz* 72b, 482c, 488b; *WujJudConf* 215.

»prosto albo chytrze« (1): y innym którymkolwiek ludziom [...] prořto álbo chytrze [*directe vel indirecte JanSat* 856]/ ludem/ pieniádzmi/ zbroią [...] nie máią/ áni będą mogli pomagáć *SarnStat* 1079.

»chytrze ani zawikłanie« (1): Ktory nie chytrze áni zówikłanie nie piáł/ ále řzczyrze y poprořtu *CzechRozm* 25.

»zdradliwie, (a, i) chytrze« (5): Acźci y inřze rzeczy/ zdradliwie á chytrze zácieraćie/ ábyřcie vbogie prořtaci Luterany zwieřć mogli. *WujJud* 251; *Calag* 83a; *Calep* 161b, 542b, 1015b.

»chytrze i na zdradzie« (1):iż duch Boży nie tákiego Antychryřtá opiřuie/ ktorzyby fię iáwnie BOgu/ y Chriřtuřłowi řprzećiwiáć miał: ále iż to miał czynić chytrze/ y ná zdráďzie *NiemObr* 152.

a. Roztropnie, przezornie, przemyřlnie (10) : *RejWiz* 127v; *BibRadz* Ex 1/10, 4.Reg 10/19; Piáł vřtáwion/ ktory řpráwował řwoy vrząd dzieřięć lat/ chytrze krocáć rořterki Zydowřkie. *BielKron* 140; *BielSpr* 49; Chytro iákoř mowířł/ że ćię nie rozumiem. *GórnRozm* A3, A4, Bv; *GostGospSieb* +3; *GórnTroas* 45.

Synonimy: fałszywie, obłudnie, obrotnie, podchwytliwie, przewrotnie, skrycie, tajemnie, zdradliwie, zdradnie; a. ostroźnie, roztropnie, zatrudliwie.

Cf **NIECHYTRZE**